

З ІСТОРІЇ ХУДОЖНЬОЇ ОСВІТИ

Остап Ковальчук

кандидат мистецтвознавства

Фрагменти з історії литовсько-українських мистецьких взаємин

Навесні 2006 року у Києві відбулася виставка творів молодих митців із Литви. На запрошення Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури, провідного навчального художнього закладу України, свої твори до Києва привезли студенти Вільнюської академії мистецтв, історія якої налічує понад 200 років. Наразі етапи становлення Вільнюської академії мистецтв відображають усі періоди складної історії Литви.

1773 року у Вільнюському університеті Стефана Баторія було відкрито відділення архітектури, 1798 року — відділення живопису і графіки, а в 1803 — відділення різьблення і скульптури.

На початку XIX ст. художнє життя країни було тісно пов'язане з іменами Ф. Смуглєвічуса (учень Жана Луї Давида) та його послідовника Я. Рустема, які активно формували литовську академічну школу. Литовські митці підтримували зв'язки з діячами культури Польщі. Так, після роботи у Вільнюській академії мистецтв Й. Пешка переїхав до Кракова, став ректором Краківської академії мистецтв.

У період бурхливого розвитку вільнюської художньої школи, а саме у 1830—1831 рр., майбутній український поет і художник Тарас Шевченко відвідував заняття в академії. Про це розповідає меморіальна дошка на стіні університету, де в ті часи розміщувалася академія. На формування естетичних поглядів молодого Тараса справили велике враження класичні, академічні, алегоричні, а також романтичні твори тодішніх вільнюських митців, зокрема Яна Рустема. Останній був відомим майстром портретного жанру, приділяв велику увагу розвитку мистецького життя міста. Його зусиллями 1820 року у Вільнюсі було відкрито першу художню галерею (зі зміною експозиції раз на два роки). Сам у минулому кріпак, Я. Рустем дуже прихильно ставився до Тараса.

“Вільно дороге моему сердцу”, — пізніше написав Кобзар. Справді, саме на литовській землі, у Вільнюсі, він вперше прилучився до загальноєвропейської культури.

1832 року російський царський уряд закрив Вільнюську академію мистецтв у зв'язку з політичними

подіями. Але такі випускники, як В. Смаускас, А. Шеметіс, В. Дамаускас, К. Русецкас, плідно творчо працювали, популяризуючи вільнюську художню школу у Литві і поза її межами. Зрештою, у 1866–1915 рр. Академія знову функціонує. Загалом на той час Вільнюс був одним з найбільших економічних і культурних центрів Східної Європи, у якому сформувалася розмаїта багатонаціональна культура. Викладачами академії тоді були Сергєєв-Коробов, Рьомер, Мане-Кац, Флорі.

Після революційних подій початку XX ст. Вільнюс опинився під владою Польщі. Мистецьке життя незалежної Литовської держави сконцентрувалося у її столиці — Каунасі. Протягом 1922–1940 рр. у Каунаській вищій школі красних мистецтв над формуванням національної художньої школи плідно працювали Й. Веножінскіс, Й. Зикарас, П. Уалпокас, А. Галдікас, В. Ділжюкас, В. Йонікас, П. Аугустінавічус. Тут викладали відомий графік М. Добужинський та засновник школи кераміки Л. Строліс.

Після великих політичних змін у 1940–1950-ті роки у Вільнюсі було організовано Литовський державний інститут красних мистецтв (1951). Працюючи в руслі радянського мистецтва, литовські художники у 1970-ті роки неодноразово репрезентували СРСР на міжнародних виставках як країн митці Союзу. Експонувалися, наприклад, експресивний живопис школи А. Гудайтіса, в якому творчо використовувалися форми і яскраві кольори народного мистецтва. Литовські художники вже тоді

займалися також абстрактним мистецтвом.

А в 1980-ті роки, після так званої співочої революції, студентська молодь брала активну участь у зміні системи викладання. 1990 рік Інститут красних мистецтв дістає назву Вільнюської академії мистецтв. У 1992 році затверджено статус академії. Крім культурних зв'язків навчальними закладами колишніх радянських республік, в тому числі України, були налагоджені контакти зі школами Північної Європи, Великобританії, Польщі, Ізраїлю. Академія входить до Європейської ліги інститутів мистецтв.

Зараз Вільнюська академія мистецтв нараховує понад 2000 студентів. Вона має свої філіали у Клайпеді, Каунасі та Тельшаї. Навчання в академії включає три рівні: загальноосвітній курс (бакалавр) — 4 роки; університетський курс та індивідуальна підготовка (магістр) — 2 роки; докторська освіта (тільки для істориків мистецтва й архітекторів) — 4 роки. Наприкінці кожного семестру здійснюється перегляд студентських робіт, влітку — 5 тижнів практики.

При академії функціонують науково-методичний музей, де зберігаються твори від XVIII ст. до сучасних арт-об'єктів, а також галерея (заснована, як вже було сказано, Я. Рустемом 1820 року), де виставляються твори викладачів і студентів.

Виставка робіт сьогоденних студентів Вільнюської академії у Києві була покликана відтворити весь спектр стильового розмаїття творчості молодих литовських художників.

Міндовгас Юодагалвіс показав композиції, виконані у традиційній для литовської художньої школи техніці вітражу. Особливу увагу привертав герб міста Тракая, виконаний у класичній манері європейського середньовічного вітражу. Дві геральдичні постаті лицарів підтримують щит із зображенням голови Яна Хрестителя. Майстерно витримана стилізація підкреслює історизм тематики.

Історичну тему продовжує композиція цього ж автора, присвячена Вільнюській академії мистецтв. На прямокутному форматі зображено старовинну монастирську будівлю, де тепер розміщено центральний корпус академії. Нагадаємо, що академія розташована у самому центрі старого Вільнюса, на мальовничому березі річки Вільни, поруч із знаменитим костолом святої Анни. До зображеної будівлі органічно вписано менший за розмірами овал, у якому намальовано постать давнього майстра-вітражиста. Вона виконана локальною чорною фарбою на жовтуватому-золотавому тлі скла у стилізованій під середньовічні гравюри манері і нагадує зображення у стародавніх рукописних книгах. Це сприяє контрастному протиставленню згадуваної частини композиції яскравим плямам екстер'єру академічної будівлі.

Тематику давньої історії органічно доповнюють створені Міндовгасом портрети борців за незалежність Литви — Йонаса Жямайтіса та Вангаса Раманаускаса. У цих портретах автор шукає гармонійне поєднання декоративних можливостей скла із передачею реалістичних образів національних героїв.

Напружений колорит композицій підкреслює драматизм подій непрості історії Литви XX ст. Поряд з цими невеликими за розмірами, але справді монументальними за композиційним задумом творами молодий автор показав і суто камерні, декоративні речі. У них бачимо вдаль маніпулювання різними фактурами й відтінками, які дає складна техніка вітражу. Загалом твори Міндовгаса Юодагалвіса є яскравим прикладом того, як столітні традиції литовського вітражу отримують гідне продовження у творчості молодих художників.

Несподіваними технічними і композиційними прийомами здивувала київських глядачів графічна серія Вілюса Вангаса "Прикмети", виконана у незвичній для академічного мистецтва техніці фломастера. Оперуючи загальновідомими образами (героями кінофільмів, предметами побуту, технікою), автор відтворює власні фантазії, навіяні сучасністю.

Чотири фото, на яких зображено сфотографований згори майданчик для паркування автомобілів, виставила Юлія Чистякова. Цей твір, що має досить іронічну назву "М'якої посадки", вирішено у чорно-білій гамі (за винятком кількох ліній маркування проїжджої частини), що підкреслює аскетизм колористичної побудови. Великий, понад три метри, формат композиції сприяє тому, що при погляді зближача глядач не одразу розуміє, що за предметом зображення. А з віддаленої точки споглядання саме великий формат створює ефект реального простору.

Аліса Муліна продемонструвала композицію, котра розповідає

про життя нічних вулиць Вільнюса. Триптих, виконаний у техніці кольорової фотографії, за композиційною та колористичною побудовою перегукується із творами класичного європейського живопису. Таку асоціацію підкреслює і обрамлення фото — позолочені рамки з класичним рельєфним орнаментом. Усі ці, на перший погляд несумісні, моменти покликані підкреслити трагікомічність зображуваної тематики.

Емілія Вілутіте привезла до Києва живописні твори "46-27" та "Моя любов". Акрилові фарби, що їх використовує художниця, дозволили одержати яскраві й контрастні кольорові сполучення. Цікаво, що одну з робіт художниця завершувала вже у Києві, безпосередньо у виставковій залі, але, на жаль, так і не виставила, бо не отримала бажаного результату (така вимогливість до себе може слугувати прикладом для багатьох молодих митців). Творам Емілії загалом притаманні вишуканий лінійний ритм і цікава колористична побудова. З одного боку, це декоративні площинні плями простої конфігурації, а з іншого, за рахунок поєднання активних флуоресцентних кольорів із чорним контуром досягається ефект багатоплановості і простору. Це дає змогу порівняти роботи Емілії за світлосилою і багатобарвністю із класичним литовським вітражем.

Цікаві й незвичні для українського глядача твори Агиле Мажонайте "Інтер'єр кухні з тигром", "Без назви" та "Мішень". Це великі графічні аркуші, виконані у техніці гуаші в поєднанні з характерним експресивним малюнком тушшю.

Експозиція робіт, що виставлені без традиційного оформлення, а натомість просто приклені до стіни, підкреслює спонтанність виконання.

Агне Юршіте запропонувала три кольорові гравюри, об'єднані міфологічною тематикою — "Весна приходить від богів", "Таємниця", "Пророк". Авторка оригінально поєднала традиції литовської графіки, якій властива особлива декоративність силуетів і плям та мотиви доісторичного примітивного мистецтва. Насичена колірна гама й експресивне виконання гравюри одразу викликають у глядачів асоціації з архаїчним мистецтвом. Художниця ніби заново творить образи міфології. Пропорції постатей зображуваних персонажів і навмисна стилізація малюнка надають гравюрам Агне органічного поєднання змісту і форми.

Крістіна Якінявічуте виставила серію фото "Знаки життя", що є продовженням циклу, виконаного у Хельсінкі, де вона навчалася в академії мистецтв. У чорно-білих фотографіях зображено предмети повсякденного побуту, фрагменти інтер'єрів та архітектурних споруд. Вона прагне акцентувати увагу на ритміці простих геометричних форм. Графічне поєднання білого й чорного покликане підкреслити лаконізм композиції. На відміну від експресивної манери графічних і живописних творів молодих литовських художників, роботи Крістіни Якінявічуте на цій виставі відрізняються вишуканою простотою і чітким добром засобів художньої виразності. На фото ми бачимо загальновідомі всім су-

тові логотипи, рекламні об'єкти, автомобілі, зображені в незвичних ракурсах і показані фрагментарно. Так, амфітеатр трибун стадіону порівнюється з овалом барабана, котрий, у свою чергу, схожий на диск місяця на нічному небі. Логотипи всесвітніх корпорацій, зображені на рекламах у міському середовищі, подано на весь кадр, так, що створюється враження, ніби вони захопили весь життєвий простір сучасної людини.

За словами художниці, глобалізація та її наслідки — основна тема, яку вона намагалася відобразити у своїй роботі. Уніфікація всього, що

оточує людину, на думку Крістіни, є негативним фактором, бо за рахунок цього нівелюються особливості національних культур. За спостереженнями художниці, останнім часом ці тенденції заважають литовській культурі, тому робота митців покликана застеретти людство від бездумного прийняття космополітичної культури в усіх сферах життя.

Ознайомлення українського глядача із творчістю студентів Вільнюської академії мистецтв засвідчило взаємне зацікавлення художньої громадськості України й Литви мистецькою культурою.